

HOCAM ÜLKEN'LE İLGİLİ ANILAR VE DÜŞÜNCELER

Burhan ANIL

Hastalığına Rağmen Öğrenci Gibi Çalışırdı

Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken'in eski bir öğrencisi idim. Daha sonra Sosyoloji Cemiyeti'nin Genel Sekreteri olarak birlikte çalışma olanağım oldu. Bazı kitaplarını editör olarak yayınladım. Bu benim için büyük bir mutluluk. Bu sayede aramızda bir arkadaşlık kuruldu. Böylece aile bireylerini de tanıdım ve ailenin yakın dostları arasına girdim. Evindeki çalışmalarını da yakından görmem mümkün oldu.

Hilmi Ziya Ülken küçük yaştan beri astımlı idi. Çok ke-re evine ziyaretine gittiğimde kendisini hasta olarak bulurdum. Buna rağmen onun hummalı bir çalışma içinde olduğunu görürdüm. Bu durumdaki bir insanın okumaya yazmaya değil, konuşmaya mecali olamazdı. Kitapları ile ilgili konuşmaya başladığımız zaman, güçlü, canlı konuşan, heyecanlı bir insan olurdu. Bu halini görünce hayret ederdim ve zevkle konuşmalarımızı sürdürürdük.

Okumak, yazmak, ders ve konferans vermek, etrafını eğitmek onu mutlu ederdi.

Eşi Hatice Ülken, kendisine büyük bir ihtimam gösterirdi. Hatice Hanım dışarda görülecek çarşı işlerini ona bırakmazdı. Evde de sağlığını koruyucu tedbirleri alırdı. Bu sayede rahat çalışma fırsatı bulurdu. Bu çalışmalar devam ederken birlikte yemek yememiz mümkün olurdu. Yemek yerken de okuduğunu ve yazdığını hatırlarım.

Yorucu bir çalışma içinde iken torunu Tuğrul'un aramıza gelmesi onu dinlendirirdi.

O hayatının her döneminde, hastalığına rağmen okuyan araştıran, yazan ve yazdıkça da kendisini yenileyen bir bilim adamı idi.

Özgürlük Onun İçin Bir Gıda İdi

67 eser ve sayısı şu anda tam bilinmeyen makale yayınlamıştır. Sosyal Bilimlerde, Türk okuruna çeşitli konularda Türk kültürünü ve çağdaş bilimi sunmuştur. Astımlı olduğu için bünyesi, zorlamalara, baskılara tahammül edecek güçte değildi. Bir gün özgürlüğünden uzaklaştırılırsa bir anda gücünü yitirebilirdi. Bu yönden de özgürlük onun için bir gıda idi.

Baskı rejimlerinin daima karşısında idi. 1963 yılında yayınladığımız «*Siyasi Partiler ve Sosyalizm*» adlı kitabının önsözünde şöyle diyor: «Bu kitabı memleketimizin ve dünyanın geçirdiği demokrasi krizi içinde hürriyet ve müsavat ideallerinin uzlaştırılması uğrunda yapılan gayretler, bu iki idealin çatışmasından doğan huzursuzlukların ızdırabı ile yazıyorum. Dünyanın bir bölümü hürriyetsiz müsavatla saadete erişebileceği kuruntusundadır. Öteki bölümü ise müsavatsız hürriyetin insanlara huzur vermeye yeteceğini sanıyor. Bu iki yolun çatışması arasında dünya milletlerinin ve onlara rehber olmak isteyen aydın kütlelerin çektiği acıyı tasvir eden sayısız yazılar yazılmaktadır» ve şöyle devam ediyor: «Siyasi partilerin demokrasiye ışık verebilmeleri ve birbirlerini yok etmek isteyen düşmanlar değil, birbirine ışık tutmak isteyen görüş açıları olduğunu göstermeye ancak bu yoldan gidebiliriz.»

Bu kitabın baskısına başladığımız zaman Viyana'ya gitmişti. Memlekette demokratik düzenin yerleşmesi en büyük temennisi idi. Viyana'da bile bir öğrenci gibi çalışıyor ve memlekete faydalı olacak olanaklar arıyordu. O, gezide bile dinlenmeden okuyan ve yazan insandı. Memleketteki gelişmeleri heyecanla izliyordu. Konuşmalarımız sırasında sosyal adalet ilkelerini işlemeye büyük önem veriyordu. Kitaba si-

yasî partiler adını koymadan evvel uzun uzun görüşmüştük. Bu deyimî ilk defa bir kitaba başlık olarak koyacaktık.

Türkiye'yi Atatürk Devrimleri'nin Yaşatacağına İnanıyorduk

O, düşünce özgürlüğünün demokrasi yolu ile gerçekleşeceğine inanıyordu. Demokrasiye gönül bağlamıştı. Atatürk Devrimlerinin ve ilkelerinin demokrasiyi güçlendireceğine kani idi. Çağdaş Türkiye'yi Atatürk Devrimlerinin yaşatacağına inanıyordu. Atatürk Devrimleri çağdaş bilimin gelişmelerine uyularak güçlendirilmeli idi. Bir sohbetimiz sırasında bir sosyolog olarak Atatürk Devrimlerini tümü ile ele alması ve yazmasını söylemiştim. Bu çok hoşuna gitmişti. Bu kitaptan sonra bu konunun lüzumlu olduğuna inanmıştı. Bunun üzerinde çalışacağım demişti. Belki notları arasında buna ait yazıları kütüphanesi tamamen elden geçince çıkabilir.

İslam Felsefesi, İslam Düşüncesi kitaplarını yazmış olan Hilmi Ziya Ülken hurafeye inanmazdı. Din istismarcılarının karşısında idi. Din konusunu gerçek bir bilim adamı olarak inceledi. Bu konuda kat'iyen taviz vermezdi.

«Atatürk ve Din» kitabını yayınlayacağımı söylediğim zaman ona önsöz yazmayı istediğini söylemiş ve Atatürk Devrimlerine olan bağlılığını bu önsözde şöyle dile getirmişti. Başlık şu idi: «Atatürk ve Laiklik». Türkiye'nin son yarım asırda geçirdiği buhranlı ve sarsıntılı tarihinin en mühim hadisesi tereddütsüz diyebiliriz ki laikliğin ilanıdır. Çünkü bu başarılı teşebbüs Theocratique ve çökmüş bir ortaçağ imparatorluğu yerine modern bir devletin doğuşu, skolastik zihniyet yerine modern zihniyetin kabulü, Türkiye'nin kalkınması ve çağdaş bir cemiyet olması için atılan en mühim adım demektir».

Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken Uluslararası ilmi çalışmalarda da ünlü bir bilim adamı idi. Çeşitli makale, kitap ve tebliğler ile büyük alâka görürdü.

Memleketimizde UNESCO Türkiye Millî Komisyonu Sosyal Bilimler Kolu'nu 1956 yılında kurmakla o görevlendirilmişti. (*)

Her Milletin Kendine Öz Milli Karakteri Olduğuna İnanırdı

O, daima araştıran, yenilikleri iletme heyecanı içinde idi. Uluslararası konferanslara büyük değer verirdi. Ve mutlaka çağdaş gelişmeleri okurlarına iletme isterdi. Nitekim 18/8/1956 tarihinde Paris'ten yazdığı mektupta şöyle yazıyordu. «Benim basılmakta olan «*Dünya'da ve Türkiye'de Sosyoloji*» kitabının baskısı ben gelmeden tamamlanmasın diye rica edeceğim. Çünkü kitabın sonuna koyacağım Türkiye'ye ait küçük bir kısım ile bir de umumi ve tenkidi bakış halindeki bir netice kısmını vermiştim. Eğer sona gelir de onların tamamlanması için beni beklerseniz iyi olur.

Bu son kısma Amerika, Fransa ve Norveç sosyologları arasında bir mukayese koyacağım».

1960'dan Sonra İsrarlara Rağmen Edebiyat Fakültesi'ne Dönmedi

Hürriyete sonsuz bağlılığı olan Hilmi Ziya Ülken'e 27 Mayıs 1960 sabahı uğrama fırsatım olmuştu. Kendisi ve eşi sevinç ve heyecan içinde idiler. Kütüphanesinden çıkardığı bir yazısını okuyordu ve radyoda okunan bildirileri «bilinçli» olarak niteliyordu. Sokağa çıkma yasağı kalkıncaya kadar radyoyu birlikte izledik ve sohbet ettik.

Bu dönemde çeşitli konferanslar vermek için toplantılara davet edilen bir bilim adamı olarak çok hareketli günler yaşadı.

Umulmadık bir gün, 147'ler listesinde ne acıdır ki onun adı da çıktı. Onun esas görevi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Enstitüsü idi. Ankara İlahiyat Fakültesine ek ders vermek üzere gidiyordu. 147'ler listesinde Sosyoloji Enstitüsü'nden almıyor, esas görevi Ankara İlahiyat Fakültesi oluyordu. Bu üzücü bir olaydı. Buna rağmen İlahiyat Fakültesi'ndeki görevine zevkle devam ediyordu. Ankara'ya uzun tren yolculukları ve muayyen günlerde otel odalarında kalmak güçlüğüne rağmen bunu severek yapıyordu. Bunun nedenleri şu idi.

1 — Astımı için Ankara iklimi rahatsız edici değildi.

2 — Felsefe okutmak gayelerinden biri idi. İlahiyat Fakültesi bu imkânı sağlıyordu.

3 — Sosyoloji Enstitüsü'nde merhum doçenti ile olan huzursuz havadan uzaktı ve huzurla çalışıyordu. Nitekim 147'ler görevlerine döndüğü zaman, bu konuda kendisi ile konuşmalarımız ve yazışmalarımız oldu. Onu bütün sevenler Sosyoloji Enstitüsü'nün başına dönmesini istiyorlardı. Merhum Hocam Prof. Ali Tanoğlu bunların başında idi (**)

Hilmi Ziya Ülken Doğuyu ve Batıyı en iyi bilen Türk düşünürü idi. O Doğu anlamında memleketimizin son âlimi idi. Çeşitli bilim dallarında Türk münevverine ışık tutmuştur. Doğunun sosyal bilimlerdeki özünü Türk okuruna sunmuştur. Garptaki bütün gelişmeleri izlemiş ve Türk okurlarına iletmıştır. Çağdaş Türkiye'nin gelişmesine bilimsel eserleri ile katkıda bulunmuştur. O, memleketimizin Doğu anlamında yetiştirdiği son âlim ve çağdaş bilim adamıdır.

Hilmi Ziya Ülken'in konulara aydınlık getiren mektupları şöyledir:

(*)

27/2/1956

Sayın

Burhan Anıl

UNESCO Millî Komisyonu Sosyal Bilimler Kolu'nu teşkile memur olduğum cihetle son toplantıda sizi de bu kolda birlikte çalışmak için teklif ettim ve Yönetim Kurulu oy birliği ile kabul etti. Memleketimizdeki sosyal ilimlere ait faaliyetleri UNESCO Genel Merkezi'ne duyurmak için ilk toplantımızı yapmak üzere 3/Mart/1956 Cumartesi günü saat 15'te aşağıda adresi yazılı olan evime teşrifinizi saygılarımla rica ederim.

H. Ziya Ülken

Adres: Maçka, Kâathane C. 74/3

Bu kolda birlikte çalışacak olanlar şunlardır:

Prof. Z. F. Fındıkoğlu, Ziya Somar, Eflâtun Cem Güney, Cavit Tütengil, Burhan Anıl, Ayda Tanyeli.

26

BURHAN ANIL

(**)

5.5.1962

Viyana

Kardeřim Burhan,

Ali Tanoğlu'nun ve senin hakkımdaki iyi niyetlerinize teőekkür ederim. Fakat meselede senin bilmediğin incelikler var. İstanbul'a gelmeme lüzum ve imkân yok. Bunun için bana kitabın tarihlerini hemen gönder. Telefonla Hatice ve Gülseren'le konuşursan benim Ankara'da kalmak istediğimi anlatacaklardır.

Adresimi zarfın üzerine yazdım. Doğrudan doğruya oraya gönder. Ali Tanoğlu'na da selam ve saygılarımı söyle.

Sevgi ile gözlerinden öperim kardeřim.

H. Z. Üiken

P.S.

Zaten bu kararımı İstanbul'da da söylemiştim. Unuttun mu?